

סֵפֶר יִסוּד הַקְּדוּק בְּמִו כְּתָר , סֵפֶר יִכְבֵּס לֵב בְּמִו נֶחֱר
 סֵפֶר בְּשֵׁם תַּלְמִיד שְׁמוֹ חַיִּים סֵפֶר יְנַלְהִלוּ דְבַר סֵתָר
 סֵפֶר לְאַבְרָהָם בְּנֵי מֵאִיר סֵפֶר קְרָאָדֵי שֵׁפֶת יִתָּר .

אדוני האדונים ! שא עון ר' אדונים הלוי משכבו נ"ע, שקשר על אדוננו ראש הישיבה רב סעדיה תנצב"ה. ואני אברהם בן סאיר בן עזרא הספרדי נרבה רוחי, להציל דברי הגאון מיד אדונים קשה, ולולי שידעתיו שהיה חכם בדורו, הייתי אומר: תחלת דברי פיהו סבלות. כי החל בתחלה לאמר, ששנג הגאון בפתרון, וככה הוא אומר תמיד: ועוד פתר, ואנה מצא בכל המקרא: זאת הגזרה, כי אם בטעם חלום, והנה יעשה מדברי הנביאים, שובריהם אמת, כדברי חלום, שיבקש פותר להם, והיה נכון יותר לאמר: ועוד פירש או ביאר.

(א) וְהַשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וְתַקְחָהּ (שמות ב' ה'), אמר הגאון שהוא כמו אמה ארכו. ויאמר ר' אדונים שמעה ג' מעיות מדרך דקדוק הלשון. ואני אברהם אומר, מי יתן ואני ור' אדונים היינו בדור אחד, והייתי מוכיחו על הדברים האלה, כי כל דבר שיאמר תלמיד מפי רבו ורבו מפי רבו, אין ראוי להשיב כי אם על הרב הקדמון, וידעתי כי רב סעדיה הקל שבתלמידים היה מחכמי התלמוד, והגדול שבהם היה קל מחכמי המשנה, אם כן מה חטא הגאון? ומדוע אליו ריבות? יקום יריב את ההרים מוסדי עולם, הם חכמי המשנה שפירשו כן, ועוד מצינו שאמר הגאון במקומות

רבים

רבים מספריו: אע"פ שמסברת דקדוק הלשון אינו בדברי הראשונים, אנו נסמוך עליהם, ונעזוב דעתנו, כי היא נקלה כנגד דעתם. — וכן עשה במלת ונקה לא ינקה. שאך אחרי רבים להמות, ורבים כאלה.

(ב) בְּאֵהָלִים נִמְעַ יְיָ (במדבר כ"ד); אמר הגאון, שהוא כמו יושב אהלים, ור' אדונים אמר שהוא כמו מר ואהלות, וע' פנים להורה, ויש להשיב, כי משקלי השמות משתנים. גם יושב אהלים לאות, כי מצאנו השכונני באהלים וכן קדש קדשים בקמץ גדול, בקדש הקדשים בקמץ חטף, ואם ישאל שואל: מה מעם נמע עם אהלים? הרי לו: וימע אהלי אפדנו. ועוד מאין לר' אדונים כי אהלים עצי בושם הם ונופל בהם לשון נמיעה? אולי הם כמו שמצאנום במקום אחר שניהם דבוקים, מר ואהלות, ומפרשים רבים פירשו אהלים עובר והוא מתולדות דגי הים.

(ג) מְאִירוֹת אֹתָהּ (ישעיה כ"ז), אמר הגאון, שהוא כמו אריתי מורי, ויאמר ר' אדונים, שהוא מגזרת ולא תאירו מוכחי מדקדוק הלשון. ויש להשיב, כי יתכן היות גזרה א' ומעם א', והם מב' שרשים, וישר אל מלאך, שהוא מהפעלים השניים לפי דעתי ולפי דעת כל המדקדקים, לפי שהוא מהפעלים שהלמ"ד שלהם נעלם ואם בא מערער לומר יתכן היות וישר אל מלאך מהפעלים הכפולים, ולא ידמה זה כמו מאירות עם אריתי. התשובה נכונה לפניו לאמר: ולא ידעת שהוא מבנין הכבד מהפעלים השניים! ואם אמר מה מעם מלקטות אותה? ככה פירושו: שאין מנהג הנשים לעלות על עץ גבוה, וכאשר תשברנה הפאות, ותהיינה קרוצות לארץ, אז תצאנה הנשים לארות הפרי. ואם אמר עוד: א"כ ראוי לומר ומאירות פריה? הרי לו: וארוה כל עוברי דרך, ולפי דעת ר' אדונים מה הנשים ומה מעם באות? ועוד כי תאירו מוכחי, ר"ל תעשו אור בתוכי, ואין כן מאירות אותה כי תעשנה אור בתוכם.

נדלנו

ד) גְּדַלְנִי כְּאָב (איוב ל"א), אמר הגאון, שמעמו וכאב אָנוּשׁ, זאומר ר' אדונים שהודה איוב להשם. שגדלו כָּאָב. ואמר על פי הגאון שזה חרבן הלשון, וחלילה לנו לפתור דבר שיובילנו להפר נקודה אחת מלשון הקדש. ולא אמר מאומה, בעבור שמצאנו כל ה' התנועות מתחלפות זו בזו, ולולי שאין רצוני להאריך, הייתי מבאר זה היטב. וב' הפירושים אינימו נכונים מדרך הדקדוק; גם מטעם ענין המקום, כי מלת גדל בהיותה מבנין הקל, לא יצא הפעל אל אחר, כמו עד כי גדל מאד, ואיך יתכן לומר גדלני כאב, רק גדלני מבנין הכבד הדגוש, כי לא יתכן להיות פעול מופעל שלא יצא אל אחר! לכן פי' הכחוב: כי היחוס הנזכר למעלה, כאלו גדל עמי מנעורי, וכמוהו לא יגורך רע, לא יגור עמך, ומבטן אמי אנחנה שב אל האלמנה הנז' ולפי הגאון ור' אדונים אין מעם למלת אנחנה.

ה) לָמָּה תִּרְדְּפָנִי כְּמוֹ אֵל (איוב י"ט), אמר הגאון שהוא חול כמו לאנשים האל; ור' אדונים אמר שהוא קדש, וראיתו שלא היה בדבר איוב וחבריו זולתם. וגם שזאת הראיה צריכה ראיה בי פיר' אלה נכונים, אם כן אין להשיב על הגאון.

ו) *— ועוד אמר הגאון כי האותיות המשרתים, הם חצי כל האותיות. ור' אדונים אמר כי המ' והר' ג"כ משרתים, וזה הפך דעת כל המדקקים הראשונים והאחרונים. וידוע כי מ' נצמד רק זמ' ויצטירו, המורת ת' התפעל, לדבר צחות באות, כי אם היה הת' כמנהגו, ראה הצ' כאלו היא מ' ובהיות הת"ו והמ"ת קרובים במצא, החליפוהו ולא ימצא המ' נוסף כ"א עם צ', ואין כן מנהג המשרתים, ור' הודמנתון אינה ראיה כי המלה ארמית ולא לה"ק. אחר שמצאנו אם תבעיון בעיו במקרא, הנה דברי ר' אדונים

(* ככל מקום הנראה כחסר הכתיב לו נראה הסימן ליון כזה (* וכמקומה כאלה וכמאלהים הקשים המזוייזים ליון [?] שמרתי לפי מחסוס, ולא מלחתי סדנרים ע"פ אמוד הדעת, כי ירלתי לתקן דברי קדמונים. ודי למצין. מהיל.

אדונים בַּמ' וד' נכונים, גם רברי הגאון אינם רחוקים.
 (ז) — עוד אמר הגאון, כי אחר שנתח אברהם אבינו את העגלה והעזו והאיל ושחט הצפור, החיים הקב"ה לאות, כי לולי זה במה היה מאמין שיעשה הקב"ה מה שדבר לי? — ווי' אדונים אמר. שירידת אש מן השמים היא אות גדולה. ואני אומר. שדרך הגאון לרדוף אחר קדמוניו ז"ל, והם אמרו זה מדעתם כי מאיזה מקום ראה ראה על החיית המתים, ולר' אדונים יש לערער ולומר הלא תרדמה גדולה נפלה עליו, ונאמר לו בחלום נבואה שרשת ידוע תדע, והכתוב לא העיר שהקיץ, וראה האש יורדת, א"כ הנה האות בספק!

(ח) תַּעֲלִים לְעֵתוֹת בְּצָרָה (תהלים י'), אמר הגאון, שהוא כמו בצרה קראתי והוא אמת; ור' אדונים אמר, שהוא מגזרת דבר הבצרות, ודבריו תוהו, כי טעם כל המזכור אינו כ"א על צד ומצוק.

(ט) בְּקוֹרֵת הַתְּהִיָּה (ויקרא י"ט), פי' הגאון, שתהיה לוקה ברצועת הבקר, כי כן אמרו חכמים ז"ל; ור' אדונים לא אמר בה מאומה.

(י) בִּיקְרוֹתֶיךָ (תהלים ט"ה), אמר הגאון שהוא כמו בקורת, ויאמר ר' אדונים שהוא מגזרת יקר, ונעלם היו"ד כמנהגו עם החול"ם, ולפי דעתי, המלה קשה להיות בנות מלכים לעולם יקרות, ואלו אמר המשורר שההיינה נבזות, אז היה כבוד לאשר נאמר עליו המזמור, ומה טעם דגשות הקו"ף? ואחר שהמלה זרה, אין ראוי להרחיב פה על הגאון, אע"פ שלא אדע במלה הזאת פירוש טוב מפירוש ר' אדונים.

(יא) לְנִצְיֹנִים (תהלים קכ"ג), אמר הגאון, שהוא מלשון משנה שקורין למחנה לגיון; ויאמר ר' אדונים שהמלה שתי תיבות: ופי' הגאים היונים, כמו חרב היונה. וזאת טעות גדולה, כי היא מלה אחת, כי אין בלשון הקדש מלה אחת מורכבת משתי מלות בפעלים

בפעלים, ובתואר השמות הנגזר מצאנו מועצות במלות הטעם, כמו את אשר בלעדי; ועוד טעות שנית כי לגאי-ראוי להיות סמוך, והנכון שהמלה מגזרת גאה, והוא הואר השם, כמו עליונים, ונשתנה הה"א, ולא היה במשקלו בעבור אות הגרון.

יב) גִּנְנֹבְתֵי יוֹם (בראשית ל"א), הנכון מה שאמר ר' אדונים, רק לא פי' למה לא באה המלה מלעיל בעבור הוספת הו"ד, כמו רבתי בגוים שרתי? כי העברים שמו הפרש בין הו"ד הנוסף, ובין הו"ד שהוא מדבר בערו; ובגנבותי יום עזבו המלה מלרע בעבור השתנות הבי"ת, כמו מלאתי משפט, ואחר שהפרישו בינה לפעול, אין צריך להבדלה אחרת.

יג) וְהֵאָמַר לְאַהֲבָה בְּגֵד (בראשית ל"י), אמר הגאון, באה הגדה והתברר; ור"א אמר, שלא יתכן לאמר מהגיד גד, ולא פי' בו מאוכה, ואני אומר שדברי הגאון אינם רחוקים, כי הנה אמרו העברים והשיאו אותם עון אשמה, מגזרת אם יעלה לשמים שיאו, וכאשר יאמר המערער כי השיאו ושיאו ב' שרשים וטעם אחר, כאמרו חמדקקים במלת לא ידון רוחי באדם עם וישב חרבו אל גרנה, יוכל הגאון לומר. ורבים פירשו בגד, בא מזל המזב כי כן הוא בלשון ישמעאל בעבור ב' הלשונת הקרובות מאד, וכמוהו העורכים לגד שלחן והוא כוכב צדק. — ולפי דעתי שמלת גר מגזרת גרוד מבעלי הכפל, והמעם, שיש לה בגים רבים, וטעם חסרון ה"א במכתב, כי סמכו העברים על המבטא, וכמוהו על יום טוב בָּנָה (שמואל א' כ"ה).

יד) אֲדָדִם עַד בַּיִת אֱלֹהִים (תהלים מ"ב), אמר הגאון, שהוא לשון משנה, האשה מדרה את בנה, ור"א אמר, שלא יתכן היות ככה רק בתנועות האל"ף בשו"א ופת"ח, וזאת איננה טענה, כי המלה מהפעלים שהלמ"ד שלהם נעלם ומבנין נפעל, כאלו אמר ארדה עמהם, כמו וילחמוני חנם שטעמו וילחמו עמי. ופי'

ר' אדונים מגזרת דום לה'; ומי יתן וידום. ואו טוב לו! כי אין לפי זה מעם וריח, אחר שהמשורר אמר כי אעבור בסך, למה ידום? ועוד שהנה אחריו בקול רנה ותודה?—גם טעה בדקרוק ב' מעיות גדולות, הא'. כי אין האל"ף מתנועע בשו"א ופת"ח הנה במשפט בנין הכבד הרגוש, ומעות הב', כי מנהג העברים לכפול ל' הפעל, כמו סגריר, או הע' והל', כמו סחרחר, ירקק, אדמדם, או הפ' והע' והל' יחסרוהו, כמו תשגשגי, ומה שאמר כי מה שיכפלו העברים בסוף המלה הזאת הוא שורש, כמו טובב, הלוך ומפוף, אינו כן שורש הד' ממלת ארדם. ומה שאמר על מלת מוטפות, מעות אחרת, כי ב' המטי"ן שורש הם; ועוד כי מלת מוטפת שם לא פעל. ואינו מגזרת הלוך ומפוף, כאשר אמר.

מזן יְדַבֵּר עַמִּים (תהלים ע'), אמר הגאון, שהוא כמר עניו ולא הביא לו חבר; ויאמר ר' אדונים שהוא מגזרת הַדְּבַר, דוברות בים, ולפי דעתי, שהוא כמעם יִצְבֵּר, וקרוב הוא לפי הגאון וכמוהן בדברי הימים. ותדבר את כל זרע זרע הממלכה, ובמלכים ותאבד כתוב ואולי הם מגזרת אכנו בדבר.

מזן פְּבוֹד אֶלְהִים הַסֵּתֵר דְּבָר (משלי כ"ט), אמר ר' אדונים, שפי' בו הגאון פי' שאין בו מעם, והוא פי' בו מחילת עון כמו הסתר פניך מחמאי. ומה שפי' בו הגאון שכחתי; רק לפי דעתי כן הוא פי' הכתוב, כי המסתיר דברי ה' שלא לגלות סודו למי שאינו ראוי, מכבד ה', והחוקר על דברי המלוכה של בשר ודם חולק כבוד למלך, כמו שאמר בסוף הפסוק וכבוד מלכים חקור דבר, והראיה שאין פי' ר' אדונים נכון שלא אמר הכתוב עון, ואמר הסתר דבר.

יז גַּמְיָהֶם סָדֵם (תהלים מ"ו), אמר הגאון שהוא מגזרת היתה דים, כי יאמר מן חיים חם, ומן ציים צם, והאמת שפי' דם

דם, כמו כי הדם הוא הנפש, רק מעה במשקלו, כי מלת דים קמוץ, והמ' מן רבים שאינם נמצאים, ומ' חיים לשון רבים, והיא בחיר"ק.

יח) הָרוֹת דְּבַלְעָד (עמוס א'), אמר הגאון שטעמו הרים, כמו ימות עולם ימים, ולא נשתנה הה"א בסמיכה כאשר לא נשתנה הרי בגלבוש; ויאמר ר"א א"כ מה טעם למען הרחיב את גבולם? והנה ר' אדונים פירש מצורתו וילכד יחידתו.

יט) יַעֲזֹ בְּהִנָּתוֹ (תהלים נ"א), פ' בו הגאון בממונו; ולגלג עליו ר' אדונים, בעבור היות הה"א והוי"ו שורש, ויתכן שמחשב הגאון מנורת ה"ה להם למלך, והטעם בממון ההוה לו, והנכון כמו להוהו. ויהיה בהוהו סי' לפועל, ויתכן הוהו פועל כמו ותוכחתי לבקרים.

כ) זָכַרְנִי (בראשית ל'), אמר הגאון, שהוא כמו זבת חלב ודבש; ור"א הפסו מחסרון הד', ויוכל הגאון להשיב, כי מלת זבת חסרה ד' בעבור חבור ד' ות' רפה הקרובים במוצא הלשון, ורבים אמרו כמוהו הרה ללת, כמו ללדת. או יהיה פ' זכרני כמו זבת והם ב' שרשים, כמו עוה ועוה, ורבים כן.

כא) זָמַת אֹנֶלֶת חַמָּאת (משלי כ"ד), אמר הגאון, כי הזמח והחמאת והתועבה לאדם ליצנות; ויאמר ר"א אני אפתרנו פחרון שרוצה כל איש נבון, כי זמת האולת כחמאת, והטעם באשה, וע"כ הביא המשל השני יותר, כי מי שרוצה לשאָנה, ר"ל לסכול אולתה, זפי' זה אין לו טעם. וככה פ': דע כי האויל הוא טפש שאין לו דעת, והלץ יש לו דעת ויהתל בבני אדם, וע"כ ישנאוהו, והוא תועבה להם מלצנותו, וכשיחוב האדם בדברי אולת, תביאנו לידי חמאת.

כב) בְּמַתְפַּכֵּת זָרִים (ישעיה א'), אמר הגאון, שהוא מנורת

זרם, ויאמר ר' אדונים, שזה לא יתכן מחסרון המ', כי מן חרם יאמר חרמים, ומ' זרים אינו אלא לשון רבים, ואני אומר כי הדין עם הגאון כי זרים כמו זרם, שמשקלי השמות משתנים כמו וקנמן-בשם, אריתי מורי עם בשמי, וכמוהו אחר וקדם, ורוח הקדים.

כג) נותן זמירות (איוב ל"ה), אמר הגאון, שה' עושה הכל והם מזמרים לו; ויאמר ר' אדונים, כי מלת ולא אמר איה אלהי עושי מושכת עצמה ואחרת עמה. והמעם, שלא היה האדם מזמר לה' בלילה ולא ביום. ועוד ראוי להוסיף היה ולומר: ולא היה נותן זמירות בלילה; ולדעתי פי' הגאון אמת, והמעם לככבים שכל רואיהם יזמרו לה', כמו כי אראה שמיד וכו' ירח וככבים, ולא יזכיר השמש בעבור שתסתיר הככבים ביום שלא יראה רק השמש לבדו, ויש טעם בזה. למלת לילה, ועל פי' זה כוונתי בקר וערב תרגין (תהלים ס"ה), כמו נותן זמירות.

כד) ומלקחיה ומחתותיה (שמות כ"ה), אמר הגאון, שהוא כמו קח את המחתה, ויאמר ר' אדונים שאין מחתה למנורה כלל, אבל הוא למזבח, ופי' מחתות המנורה, מגרפות וחותרה בה את הוית, וזה תמה גדול, כי זה ר' אדונים לא היה מהקדמונים, א"כ מי הגיד לו, שלא היו מחתות למנורה, שידלקו הכהנים בהם הנרות? ולמה הוציא הכתוב ממשפמו? והנה הראיה שכן הוא, שכתוב ומחתותיה שהם רבים, ולא אחת כאשר אמר.

כה) מי כמִן־חֶסֶן יֵה (תהלים פ"ט), אמר הגאון, יורש הארץ מלשון ארמית אחסנא, ונכון היותו תואר כמו וחסון הוא כאלונים, רק טעה ר"א שאמר כי משקלו אסיר מריא רביד, ואלה אינם שמות, ואיך ישקול מלת שם תואר בשם לבדו? ועשה כן במלת מנה אחת אפים, כי הביא, אסיר, שריד ופליט וחביריו זאין אחד מהם על משקל חסין רק בסמיכות, כאסירי התקוה, פליטי חרב, ומעה טעות גדולה, שהביא סביב עמהם ואינו שם התואר

התואר, ועוד גדולה מזאת שהביא ירד עם שכיר, וזאת הגזירה לא ידענו איך מצטרפת ואם היא מהפעלים העומדים, או מהיוצאים.

כז) וַיִּחַרְגֵנוּ (ההלים י"ח), אמר הגאון שהוא כתרנו ומחררים אימה, ור"א אמר שהמלה הפוכה, ודברי הגאון נכונים, ומעם ממסורותיהם מהארמונים הנסגרים בהם. וידעתי כי כבש כמו כשב, ושלמה כשמלה, ולא ימצא ככה בפעלים, כ"א בשמות.

כז) חִלְקָאִים (תהלים יו"ד), אמר הגאון טעמו דלים, והיא תיבה אחת; ויאמר ר"א שזה לא יתכן, כי לא יאמר מן מלך כי אם מלכים. ומי אמר לו שהאחד הלך? רק חלכא. — ויאמר ר"א שהם ב' תיבות חיל כאים כמו חיל נכאים, א"כ יראה לנו ר' אדונים במקרא חיל בלא יו"ד מגזרת חיל, וכל שהוא על משקלו בבית, זית שית, ואמר ר' אדונים שהוסרה נ' נכאים כאשר הוסרה כ' כסות ממלת ענבים סותה, וזאת עניות גדולה כי נ' נכאים שורש בנכאה לבב מבנין נפעל והטעם א' אלא שהשרשים משתנים, וככה רבים וגם כן מלת סותה.

כח) בְּמִתִּים חֲפְשֵׁי (תהלים פ"ט), אמר הגאון, כי המת חפשי מהמיתה וכל הבריות עבדים; ויאמר ר' אדונים חפשי מעבודת האלהים ואלה דברי קדמונינו ולא בדאם מלבו, והנכון חפשי מעמל, כי אדם לעמל יולד.

כט) יִשְׁמַע אֵל וַיַּעֲנֵם (תהלים נ"ה), אמר הגאון, יעיד בם כמו לא תענה; ויאמר ר"א כי לא יתכן היות לשון עדות בלא ב' ופ' שהוא מגזרת ויענך וירעיבך. ואני אומר כי דברי הגאון אמת, ומענת ר"א אינה נכונה, כי רבים לנו כזה, כמו לא נגענוך שהוא נגענו כך, ודברי ר' אדונים שקר כי היה ראוי להיות שבור בחיר"ק ויפתח העי"ן וידגש הנו"ן כמשפט בנין הכבד, ואם אמר מה יזיק שיהיה מבנין הקל? זה לא יתכן בעבור היותו מתפעלים היוצאים

היוצאים אל אחה, כי המ' סימן הפעלים, ואם אמר א"כ יהיה מבנין הכבד הנוסף כמו יעלם, יש לו להראות בנין זה נמצא במקרא.

ל) מָרַף בְּפִיָּה (בראשית ח'), אמר הגאון חתוך בפיה ויאמר ר"א, היעשה מופעל פעול, ופי' כי זית וטרף ב' שמות, ולא אמר נכונה כי רי"ש מרף קמוץ הפך כל פועל עבר, והוא שם התואר כי יש תואר דומה לפועל כמו הולך, שלא יתכן היותו פועל, כי אין לו פועל בעבור שהוא מהפעלים העומדים ויש שם תואר דומה לפועל כמו מת ורבים כמוהו.

לא) בֵּן מְבָאֵל (ישעיה ז'), אמר הגאון בן רמליה בגי' (* זר"א תפסו בעבור שיבא רמלה ולא רמליה? והגאון רדף אחר הקדמונים וע' פנים לתורה; וי"א השוב אלינו, והנכון שטעמו שר גדול חשוב בעיני ב' המלכים.

לב) בְּיָמִים אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם (דברים א'), אמר הגאון כנגד ישיבתם כולה. ויאמר ר"א כי הכ' תחת ה' כמו כעבד כאדוניו, בעמי כעמך, וזאת טענה גדולה כי כפי"ן אלה לדרך קצרה, וטעמו כעבד כאדוניו, ואדוניו כעבד, ועמך כעמו, שאין הפרש ביניהם כי זה כזה וזה כזה, ועוד אין טעם לפי' ר"א, כי מה טעם הימים אשר ישבתם? ופי' הגאון נכון וטעם להזכיר זה כי הכתוב אמר זישב העם בקדש ושם רבו על המים ושהו מים רבים ולא היה כן.

לג) יִרְקַק (ויקרא י"ד), אמר הגאון שהוכפל לקושי,

ולדעתו

(* עיין ברשי' ורדק שם והביתמריה היא ע"פ ח"צ צאלכים ולפי' מה שחפסו ר"א בעבור שיבא רמלה בתי' ליל רמלה בתי' ולפי' דעת הרדק אין הסיפסו בלל על הגאון עיי"ש. — סמעהיק

ולדעתי דברי ר' אדונים קרובים והעד לבנה אדמדמת* רק טעה שפי' שחורה אני על שער שחור שבעיניה, כי לא יקרא האדם כלל בתואר שם בעבור אבר אחד או שער אחד.

לד) שְׁנוֹת יָמִין עֲלִיּוֹן (תהלים ע"ו), אמר הגאון יד ה' , ויאמר ר' אדונים שהוא לשון שבועה, כי כן הוא לשון הגרי, וכמהו וימינם ימין שקר. ופי' הגאון הוא האמת, וככה פי' הפסוק ואומר חלותי היא מגורת חלה ה' בה על משקל למען ענותו, ומעם היא על מחשבתו, ומעם שנות ימין עליון, שנשתנה כמו ורתיהם שונות, ע"כ אמר אחרון אזכור מעללי יה— ומעם ימין גבורות ה' שהוא עליון, או יהיה שנות עליון כמשמעו ומעמו חלותי היא מחשבתי בשנות ימין עליון ודבק גם בבא אחריו, ומעם ימין כמו וימינם ימין שקר ומעם ימין שקר כי בתחלת אמר אשר פיהם דבר שוא, ואין צורך ללשון הגרי כלל.

לה) יתור הרים מְרִיעָהוּ (איוב כ"א), אמר הגאון כמו ויתרו את הארץ, ור"א אמר שהוא מן יתרון, והנכון שפי' המלה כמעט שאין מעם לדברי שניהם.

לו) אָדָם עָרוֹם כּוֹסֶה דַּעַת (משלי י"א), אמר הגאון שהיא כמו תכוסו על השה, והאמת שלא יתכן, גם יש לערער על דבר ר"א בעבור שלא מצאנו גזרה זו מבנין הקל, ואם יאמר הנה כמוהו עבית כשית בשו"ן, יש להשיב כי כשית אינו פועל יוצא אל אחר.

לז) וּפִיקַר כְּרִים (תהלים ל"ו), אמר הגאון לחלוח העמקים.

ור"א

* דברי ר"א חסרו מהסכך אמנם יתירו מנלך דברי הראב"ע. ועיי' בפתיח להרמב"ם (ננעים ס"ח ד') וז"ל, וכן אמר בנגעי אדם: לבנה אדמדמת, עינו החזק באדמימות, ר"ל שיהיה זה המראה המעורב מן הלובן עם חזק באדמימות ויהיה ממנו המראה הנקרא סמוך עכ"ל ה"ט, עיי' כי יקרים הם.

ור"א אמר חלב הכבשים, וב' הפירושים נכונים כי מצינו כר נרחב ולבשו כרים הצאן.

לח) וְכַבֹּדִי לְעֶפֶר (ההלים ז'), אמר הגאון כי כבוד הגוף הוא הנפט, ויאמר ר"א כי זאת מעות גדולה, רק הגוף הוא בעבור הנפש כמו המשביע בטוב עריך, ויקם ר' משה הכהן לפרש אל תחד כבודי, כמו נפשי, כי מנהג נביאים לכפול המעם במלת אחדות, ואז קם ר' יהודה בן בלעם וילעג עליו כי איך יהיה הכבוד נפש, וכתוב וכבודי לעפר ישכן סלה, והנפש לא תשכון בעפר? אח"כ הודו ר' אדונים ור' יהודה שאין ספק כי הכבוד הוא הנפש כשהוא נכבד משני חלקי האדם שהם הנפש והגוף, הלא תראה שכתוב למען יומרך כבוד, ויגל כבודי, ואחריו אף בשרי ישכון לבטח שהוא הגוף ואין זה כפל לשון כי מלת אף תוכיח, ואסיר מעות ר' יהודה כי כתוב דבקה לעפר נפשי דרך משל, ואומר כי המשביע בטוב עריך, נפשך, כמו השבע נפשי.

לט) וְלַחֲמֵי רִשָּׁף (דברים ל"ב), אמר הגאון חמות אש, ויאמר ר' אדונים כי חם כמו אש, ואני אומר שכל רשף במקרא הוא כמו אש, וכמוהו ובני רשף יגביהו עוף, והמעם כתולדות אש, ובני הם הנצוצים, ואלו היה דבק ולחמי רשף עם ושן בהמות היה נכון, רק מה מעם היות באמצע וקטב מרירי והם מיני דבר שבאוויר? ואם מען אנה מציאת הל' נוסף? הראנו: השלישי לאבשלום בן מעכה, ואם אמר שאין כן ולחמי רשף בעבור תוספת הוי"ו, הרי ולאום מלאוט יאמץ, ואם אמר אולי הוא שורש בפ"ע, הנה שלנו ושלך יוכיח.

מ) לְשֵׁד הַשָּׁמַן (במדבר י"א), אמר הגאון מתוקה כשמן, כלא ראייה, ויאמר ר' אדונים שהוא הליחה שבו, כמו נהפך לשדי, ומה שנג הגאון? ולחת השמן מתוקה וערבה, והעד כצפיחית בדבש כשאינו מבושל, וכשמבושל הוא כמעם לשד השמן, ושמן זה אינו שמן זית רק כמו לריח שמניך טובים.

מא) על כות לַפֶּן (ההלים ט'), אמר הגאון שהל' נוסף ופתוח כל' ליצהר, והטעם כן והוא אחד מהלויים ככתוב בדברי הימים, ור"א אמר שהוא שם מלך מהגוים שנלחמו עם דוד, ולא הביא ראיה, ולדעתו מלה עלמות א' כעלמות שיר, שהוא פיוט בס' תהלות, ונס הגאון לא אמר שם דבר רק המלה אחת היא אצלו.

מב) לַעֲזו (תהלים קי"ד), אמר הגאון כמו לעני שפה, ור"א אמר שהוא כלשון משנה מוציא לעז על בניה; ושני הפי' במשקל אחד כי אין מבריע.

מג) ותִּסְגְּנִי (איוב כ"א), אמר הגאון כמו מנן צריך, ור"א אמר שהוא מגזרת נמונו כל יושבי כנען, והוא אמת, ואולי לא אמר הגאון על השרש אלא על העקר.

מד) מִי — אמר הגאון שלא יפול על דבר ידוע בלשון עבר? ויאמר ר' אדונים שאינו כן בעבור שמצא מי פשע יעקב, ואני אומר שדברי הגאון אמת, כי פ' הכתוב בחסרון והטעם מי יסד, או הוליד או עשה או הגדיל פשע יעקב.

מה) לְמַחֲזוֹת מְלָכִין (משלי ל"א), אמר הגאון מלשון תרגום עצה, ויאמר ר' אדונים שהוא כעולות מחים. ופ' הגאון הוא הנכון כי אם כדברי ר"א היה הלמ"ד שבור בחיר"ק, ולא פתוח, כמו שנות עולמים שטעמו לשנות עולמים, ואם יאמר הנה למזכה התשובה כי נפתח הל' להורות ה' הדעת החסר כמשפט חבר הל' שהוא ב' כמו בשמים, ונמצא שלם בהשמים חסך, אם כן נפתח הל' מחסרון חא' בנין הכבד הנוסף כמו למרות עני כבודו.

נו) מַאֲיִלִּים יִשָּׂר חֲמִדָּהֶם (ישעיה א'), פי הגאון כבשים ויאמר ר' אדונים שהוא מגזרת אלונים כמו אלה, ולדעתי הכתוב כפול כמשפט הנביאים, רק דברי הגאון אינם רהוקים.

ברא"

מז) בְּרֹאשׁ אָמִיר (ישעיה י"ז), אמר הגאון כמשמעו כמו האמירך היום, ויאמר ר"א שהיא משריני ענף, וכן הוא כשריג שהוא למעלה למעלה, וגם דברי הגאון נכונים, וכמוהו יתאמרו כל פועלי און.

מח) וְהִתְאַשְׁיֵנִי (ישעיה מ"ו), אמר הגאון מגזרת יאוש ויאמר ר"א שהוא כמו ישיש, ויאמר רבינו האי גאון שהוא מגזרת אש, והמעם היו חדים, והנכון בעיני הוסדו לשון יסוד כמו לאשישי קיר הרשת.

מט) יִבְיֵץ עֵנַן אֹרֶז (איוב ל"ז), אמר הגאון שאינו לשון אור, ויאמר ר"א כי הוא המאור שהוא סבת העננים, ומה יעשה בפסוק כחום צח עלי אור? —

נ) בָּאֵין אֲבִים אֲבִים בָּר (משלי י"ד), אמר הגאון במקום שאין בקר אבוס בר, ועושה אבוס בקמץ קמץ כמו בקמץ גדול, ובר כמשמעו, ויאמר ר"א באין בקר האבוס נקי ויפה פי' שסופו מוכיח עליו אע"פ שיש למעון במלת בר, רק כאן הוא בדרך מהר יומא.

נא) עֲטַרְתַּת הַפְּאֶרֶת הַמִּנְגֶּה (משלי י"א), אמר ר' אדונים שהגאון פי' מנן, והוא אומר שהוא כמו מנן צריך, גם בזה יפה אמר.

נב) מַה יִקְרוּ רַעֲיָה אֵל (תהלים קל"ט), אמר הגאון מחשבותיך וכמוהו ולרעיון לבו, כי הוי"ו והנו"ן נוספים כמו זכרון, ויאמר ר"א שהוא כמו סגולה, ואני אומר שספרו ראוי להשרף על שיאמר שיש לשם שהוא אחד — חברים ורעים רק בדרך דרוש לא ע"ד פשט, חלילה! חלילה! והנה דבר סרה על ה', רק פי' הגאון נכון הלא תראה שיאמר הנביא החלה. בנת לרעי מרחוק, ואחר דברים רבים אמר מה יקרו רעיק אל והמעם כי אתה תבין רעי מרחוק מוזן קדמון קודם שאחשיב, ומחשבותיך יקרים בעיני שלא אוכל

אוכל לדעתם, כמו ויקר פדיון נפשם, הלא אחריו: אספרם מחול ירביון, ואיך ידבר כן על סגולי ה'! ומה טעם הקיצותי ועודי עמך, ודבר רעה אל רעה שאמר שרעי ה' אין להם מספר.

נג) צִעִיר רוֹדֵם (תהלים ס"ח), אמר הגאון הפחה שלהם כאלו אמר רודה בם, ור' אדונים אמר שהוא מן נרדם, ודברי הגאון נכונים שאין טעם לדברי ר' אדונים, ומה שאמר שלא אמר רודם בקמצות הד' בקמץ גדול, הראינו לו: איה המעלם מים, ואלו שני העברים המשפט בפעלים שהלמ"ד שלהם נעלם.

נד) הֵן אֵרְאֶלֶם צִעְקוֹ חוֹצֵה (ישעיה ל"ג), אמר הגאון גדוליהם ואין למלה חבר בהיות מלאכי שלום כפול כמשפט רובי הנבואות, ויאמר ר"א כי אראלם כמו בשלם הבשר, ולדעתי הוא ירושלים שנקראת אריאל על שם המזבח, או בעבור דבר אחר והטעם כשיראו אראלים הם שרים שלה חמס יצעקו חוצה.

נה) רָפָה שְׁבָרֶיהָ (תהלים ס'), אמר הגאון כמו הרפה לה, ור"א אמר שהיא מגזרת רפואה, כי אותיות אהו"י מתהפכים וה' חשוב כמו א' בסוף המלה, ואין הפרש ביניהם במבטא,

נו) מְשֻׁרֵת עֲנָבִים (במדבר ו'), אמר הגאון מלשון משנה שורין, ויאמר ר"א כי ה' שרש ושרה, והטעם עבודת, ולא אמר מאומה, כי מה טעם לאמר לא ישתה כל עבודת ענבים?

נז) וְיִשְׁקוּת בְּסִילִים (משלי ח'), אמר הגאון כמו שלו, והטעם שגנת וכמהוה על השל, אע"פ שיש שפרשו בו על הסכה, כמו בשלי. ויאמר ר"א שהוא כמו שלו כל בוגדי בנר, וב' הפ' נכונים א"כ אין להשיב על הגאון.

נח) עַד פִּי יבֹא יְשֻׁלָּה (בראשית מ"ט), אמר הגאון כמו שלו.

ויאמר

ויאמר ר"א שמעה ג' טעות, ולא אמר מאומה כי מצאנו ה' בסוף מלה תחת וי"ו לשון זכר שאינו נמצא כמו בתוך אהלה, גם מצאנו נח נעלם תחת הדגש, ומצינו יו"ד נעלם למשך ואין להם מספר. והנכון בעיני שיברר על גלות שילה, ואלו כאשר אמרו רבים מגזרת שלל, היה שלילו או מן ובשליטה היה שלו, ועוד למה יזכיר השליה. תחת הבן? ופרשתי בספר הישר כי נבא על דוד, ושלה שם המקום בעצמו שהיה שם הארון, והמעם עד כי יבא קץ שילה או עד יצא דבר שילה, ולו יקתה עמים שב לשבט יהודה וכן הכתוב מעיד: ויטש משכן שלה ויבחר בדוד עבדו.

(נמ) שְׁלַף יָבֵשׁ (תהלים קכ"ט), אמר הגאון מלשון משנה שלפי קייר, ור"א אמר שהוא כמו שלף איש נעלו, ושני הפירושים נכונים הם בעיני.

(ס) תְּשׁוּרֵי (ש"ה ד'), אמר הגאון מנחה, וכמוהו ותשורה אין להביא, וטעם ר"א רחוק מעט.

(סא) אֲשַׁחֶה (תהלים ו'), אמר הגאון שהוא כמו כאשר יפרש השחה דרך משל, כי התקבצו דמעות במטתו ועלו משיחו, וב' בכל לילה משרת עצמו ואחר עמו כמו מאל אביך, ויאמר ר"א שהוא לשון רחיצה בארמית, ואחר שמצאנו לו חבר בלה"ק אין לנו צורך לארמית, גם הוא משל לדברי ר' אדונים.

(סב) בְּאֲשָׁמַיִם כְּמַתִּים (ישעיה נ"ט), אמר הגאון שאין לו חבר וטעמו כפי מקומו, ור' אדונים אמר שה"א נוסף וטעמו שמנים ודשנים היינו כמתים (אשר בטנם צנה לאחר מותם. טורש) א"כ מה טעם הב' ועוד כי דברי הנביאים כפולים.

(סג) וַיָּבֵא גַם הַשֶּׁטֶן (איוב ב'), אמר הגאון שם אדם ויאמר ר"א שהוא מחמלאכים, וכבר הבאתי ראיה מחוקת דברי ר"א בפ"י איוב, ואולי הגאון אמר כן בעבור שלא יבינו הרבים הסוד, רק אחד מני אלף שקשה לו לאמר שמלאכי ה' שמנים.

סד) אֵל הַנְּחִילוֹת (תהלים ה'), אמר הגאון לשון תפלה מן ויחל משה, ור"א לא פירש מאומה. והנכון כי תחלת המזמור הוא כמו פיוט שטעמו על כך ועל כך, ואלו היינו יודעים אנה אותו מזמור או היינו מחפשים לדעת מעם נחלות אולי הוא מל' נחלות לשון רבים.

סה) נִפְתִּי (משלי ז'), אמר הגאון מגזרת נפת, ור"א אמר מלשון משנה והוא נכון.

סו) לֹא נִפְלְ אֲנֹכִי מִכֶּם (איוב י"ב), אמר הגאון גדול, ואינו כאשר חשב הגאון שטעמו כאלו יאמר אין אני גדול מכם וכמוהו לדעת המפרשים הקדמונים ויפלו מאד בעיניהם, ואולם הר נופל יכול, ולדעתי שמלת ויפלו כמשמעה שנלאו ונפלו בעיניהם בעצמם, ופ' הר נופל הוא, ואך מעט רחוק, הר הנופל הוא הר עד שיכול, ונכון שטעמו נבוה וגדול, כמו הנפילים; ואם אמר אומר למה לא אמר הר נפול, אין לערער על השמות כי יצאו על משקלים שונים, והעברים לא יאמרו רק משקל הפעלים, ולהיות לא נופל אנכי מכם כאשר אמר ר' אדונים קרוב מאד.

סז) לְתַלְפִּיֹּת (ש"ח ד'), אמר ר"א שהגאון אמר כי הת' ישרש וטעמו לתלוליות א"כ המלה שתיים וטעמו לתלות פיות, כמו חרב פיות, והעד אלף המנן תלוי עליו ואינו רחוק, ורבי אדונים לא פ' בו מאומה ויאמר ר' מרינוס כי הת' נוסף והיא חסר אל"ף כמו מלפנו מבהמות ארץ, והטעם שיורה וילמד עוברי דרכים, ור' שלמה בר' יהודה אמר שאין לו דומה וטעמו נפלאות.

סח) לֹא שִׁעְרוּם אֲבוֹתֵיכֶם (דברים ל"ב), אמר ר' אדונים כי הגאון פ' בו לא שיערו לכם אבותיכם, והוא לא פ' בו מאומה, ויאמר ר' יצחק בר' שאול נ"ע שהוא מגזרת לשעירים והטעם לא היה בדעתם שיהיו שעירים; והנכון בעיני כמו ושערו חרבו מאד, ואולי ככה דעת הגאון והמלה מפעלים העומדים, וטעמו לא שערו מהם ר"ל לא פחדו מהם, וכמוהו בני יצאוני שהטעם יצאו ממני.

ברמי

סט) בְּדָמֵי יָמִי (ישעיה ל"ה), אמר הגאון בלחלוח והטעם כגפן ברמך. וי"א ברמך מגזרת דמות ואם הוא ל' כמו צו לצו, ורוב המפרשים פרשוה. בהכרת ימי כמו: ודמיתי אמך.

ע) לֹא אֶרְאֶה יְהוָה (ישעיה ל"ח), אמר הגאון כטעם הוראה. ולא הביא ראיה, ויאמר ר' אדונים כי איננו בכל המקרא ונוכל לתקן דברי הגאון, כי ראות מעשה אלהים היא הוראה.

עא) דוֹרֵי גַסֵּעַ (ישעיה ל"ח), אמר הגאון מלשון ארמית, כמו סדור, ויפה פי' ואולי כל דודי מגזרה. זאת,

עב) מְזוֹת בְּעֵינָיו (איוב ל"ח), אמר ר' אדונים כי פי' מזות כמו מזלות, ואינו ישר רק הוא כוכב שיקרא בשם זה אך שמות הכוכבים חמניים, ומעמו מן החדר תבוא סופה שלפעמים ה' משנה התולדות ונקרא חדר בעבור שאין ישוב בדרום כי כלו בצפון, ויאמר ר' משה הכהן כי מזלות שם רוח כמו וממזרים קרה, והכה: דברי ר' אדונים.

עג) וְעֵישׁ עַד בְּנֵיהֶם תִּגְנָחֵם (איוב שם), אמר הגאון כמו עס: כמו ויבואו האנשים על הנשים. ויפה פירש ור' אדונים החריש.

עד) פְּרָעוֹת אֵיִיב (דברים ל"ב), אמר הגאון פורענות ואינר רחוק, ויאמר ר' אדונים כי הגאון אמר בפיוטיו מהוגד הגד, ואנחה מן אהה, ואני אשיבנו ידענו כי פיוטי כל אנשי מורח כלם על זה הדרך גם רוב פיוטי אנשי מערב ומשפטם לבקש מלות זרות וקשות, ואין תימה על זה כי לא נודע דקדוק לשון הקדש עד קום ר' יהודה ב"ר דוד ראש המדקדקים, ואם באנו לדקדק בספרים שאינם דרך חרוזים נמצא בהם טעויות רבות בדקדוק גם בטעמי המלות, אף כי בכל חרוז, ושאמרת כי ביום סגריר חברת חרוז לפני קרתו מי יעמוד הלא אתה. אומר בחרוזים, ולב טהוד לך

לך ברא ואיך יוכל האדם לברוא לב אחד לעצמו הלא ידעת אם לא שמעת כי הבורא אחר? וזאת המלה לא נמצאנה בכל המקרא מטעם זה כי אם על השם לבדו.

עה) — אמר עוד ר' אדונים כי הגאון אמר עיר תהלת כמו תהלות, וכמוהו נחלת שפרה, ור' אדונים דמס. ודעתי כי תהלת סמוך למלה חסרה כמו ושכורת ולא מיין, רק נחלת שפרה אינו כן כי ה' בקמ"ץ גדול הפך כל סמוך על כן טעמו כמו נחלה ספי פי' ר' משה הכהן. —

עו) צור העִוְדָה (ישעיה ח'), אמר הגאון שמור העדות חתום תורה לא רצה להחביאה כמו וחתום הספר, צוהו לכתבה זלולי זה לא היה ראוי לכתבה; ור' אדונים שתק, והנכון כי הדבר הפוך כטעם כי חתום הוא על כן אמר הנביא המסתיר פניו מבית יעקב, וטעם לכתוב ספר החתום בדניאל בעבור שהמשכילים יבינו החתום בעת קץ.

עז) פִּלְגֵי מַיִם (איכה ג'), הזכיר ר"א פי' הגאון [ע] וחוא נכון. **עח) חֲשֵׁמְנַיִם (תהלים ס"ח),** אמר ר' משה הכהן שהוא מגזרת השמונאי וטעמו סגן. —

עט) פְּבַרְת אֶרֶץ (בראשית ל"ה), אמר הגאון כמו ל' והכ' אינו שורש ואין לו חבר, ור' אדונים אמר מגזרת כביר והוא נכון גם אם מעט רחוק. —

פ) מִי פָּעַל וְעִשָּׂה (ישעיה מ"א), אמר הגאון שהוא עתיד כמו ועשה בצלאל ונכון הוא, גם יתכן היותו עבר כמו אף עשיתיו. —

פא) וַתִּקַּח (בראשית מ'), אמר הגאון שפי' ותלא — בחלוף

ה' בא', ונכון שיתחלף רק בתחלה המלה שהוא נוסף בעבור שלא יתכן לעולם, ואני אומר שיהכך שפי' הגאון אינו בחלוף רק בטעם כאדם נלאה לא ידע מה יעשה, והוא נכון מטפשות ר' אדונים כי מה טעם לאמר שהשתמו אנשי מצרים? רק טעמו שלא ידעו מה יעשו, וכמוהו כמתלהלה המראה עצמו כאלו לא ידע מה יעשה.

פב) עַל אֵילַת הַשָּׁחַר (תהלים כ"ב), אמר הגאון כטעם כגבר אין איל, ויאמר ר"א שהוא כמו אילת אהבים ולא הזכיר לפי טעם; ולדעתי הוא תחלת פיוט בדבריו חשק או דרך משל כשיר השירים, והוא טעם כך בטחו. —

פג) בְּדוֹר (ישעיה כ"ב), ויאמר הגאון כי כדור שורש לכידור; ור' אדונים אמר שהתיבה משולשת והכ' נוסף ואינה כי אם שניה כי אות המשך לא יספר גם לכידור אינה מלה מחומשת רק משולשת. —

פד) — ויאמר הגאון כי ישעיה היה לשונו צח ונעים ויאמר ר' אדונים כי זאת טעות לפי שכל דברי המקרא הם דברי השם, והטעות ביד ר"א כי טעמי המלות הם נכוחות ודמיונות יחד שם השם בשמות הנביא והוא ירכיב הטעמים כפי כחו שקבל בתחלה מהשם וכפי תולדתו ומשפטו לולי שאין ספר זה מוכן לדברים כאלה: —

פה) — ויאמר הגאון כי שמות החיים לא יסמכו, ור"א אמר כי יסמכו ויודעו ואמר שנכון לומר יעקבום ויעקבנו, וזה טעות גדולה כי לא נמצאו כזה בכל המקרא ועדיו עדי שקר כי הלבנון אינו שם חי ובני היצירה הוא זית ואם הפי' לפי דעתו בני היצירה הה"א לא בא רק על שם שהוא כמו מין כמו שבט המנשה הלא תראה שיוכל האדם לומר ישמעאלים כי ישמעאלים שם המין ולא יאמר ישמעאלים לב' אנשים ששםם ישמעאל, כי היחס דרך אחרת מהשם הפרטי. —

האהלי

פז) הָאֶהָיָה (יהושע ו'), מלח שם כולל וטעמו האהל שלי וזאת דרך אחרת ואם היא זרה.

פז) וְהַיְלֵךְהָה (דניאל י"א), אמר הגאון כמו האומרה בלבבה, והמפיק בסוף בעבור אות ה' וטעה בו ר"א טעיות רבות.

פח) דְּבַר הַמְּקַדֵּשׁ נַחוּץ (שמואל א' כ"א), אמר הגאון כמו לְחוּץ בחלוף נ' בל', ויאמר ר"א שהוא מגזרת וחצית את המלקוח, וזה טעות גדולה בדרוק כי הני' שורש כנ' נכוב ילבב ולא יתכן היותו מבנין נפעל ואלו במשקל נכון איך יאמר נחוץ מוחצית רק נחצה כמו ואשר היה נעשה ליום אחד, ולדעתי דברי הגאון נכונים בטעם כי פי' נחוץ כמו לחוץ רק לא יתחלף אות באות כי אם ש' כס' וו' עם צ' ואותיות הנוח לברם. —

פח) נְעַרְמוּ (שמות ט"ו), אמר הגאון כמו ערמת חטים ותמה ר"א מפי' זה ואין לו פי' אתו רק בדרך דרש שאינו על פשוטו של מקרא.

צו) וַהֲעֵן לָהֶם (שמות ט"ו), פי' הגאון כמו וענתה ונכון הוא, גם דברי ר' ארונים נכונים. —

צא) אָרְךָ הָאָבֶר (יחזקאל י"ז), אמר ר' ארונים שפי' הגאון כמו על אברתו ושאין לו טעות כלל.

צב) יִי הוֹשִׁיעָה (ההלים כ'), אמר ר"א שפי' או מושיענו או מלך וכמו מה לך הים; ולדעתי הוא כמשמעו וככה אומר כי הושיע ה' משיחו והטעם כאשר נקרא קול אחד ואנחנו בשם אלהינו נזכיר הושיענו בישועת משיחנו ועננו. --

צג) הַעֲמֵר וְהִזְקַמְתָּ (ישעיה ו'), אמר הגאון שהוא לשון שמירה

שמירה, ור"א אמר שהוא מגורת ושקט הוא אל שמריו והעד שהמלה מלרע, ואין זאת ראייה כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל פעם מלרע, כמ ויצמד ויאסף משו: וכך יאמר השמר מלעיל ומלרע כי אין משפט לשון הקדש לעשות הפרש בטעמים אם היו משונים בפעלים כי אם בשמות ומעם השמר והשקט שישמר מעשות מלחמה רק ישקוט וכמוהו וייראו מכם ונשמרתם מאד והעד על פי' כי איך יעשה פעולה מגורת שמריו והוא רחוק מאד. —

צד) צְלֻמָּיִת (איוב ג'), אמר הגאון שהוא שתי מלות, ויאמר ר' אדונים שנוסף הו' על צלם והביא חברים, ואינם דומים לו ואמר הפרשדונה מן פרש ומה יעשה בד' ואינו כי אם מהעקרים הנקראים מלכים, ולפי דעתי מלת צלמות כמו חשך והוא עיקר ועל כן לא יסור לעולם.

צד) בְּנֵאֵר בְּקִימוֹר (ההלים קי"ט), אמר הגאון שהוא מן נודד, והרין עם ר' אדונים רק הוא כמשמעו שרמה עורו לנאד שימשך בהיות בקימור מקום עשן. —

צו) בְּבִנְיָם (ההלים ק"נ), אמר הגאון כמו מינים, ויאמר ר' אדונים שהוא אחר והטעם כלי נגון אחר, ודברי הגאון אמת בעבור הו' והמ' לשון רבים כמשפט ופעמים ישימו העברים הדגש תחת אות המשך בחסר, א"כ הוא נגון בכלים רבים ולא כשאר נגונים ודבר זה ידוע גם היום. —

צז) תִּמְנוּ תְּרַבּוֹת (ההלים ט'), אמר הגאון מלשון חרבן, ויאמר ר' אדונים מן חרב כטעם גוי אל גוי חרב, ואין זה טעם המקום הלא תראה אחריו, וערים נתשת, ויש ספרים שהת' המזוף אע"פ שנכון להיות פתוח, ודברי הגאון אינם רחוקים.

צה) צָעֲקוּ וַיִּשְׁמַע (ההלים ל"ד), אמר הגאון עם הצדיקים

ידבר

ידבר ויאמר ר"א שמדבר לרשעים ודברי שניהם נכונים שיש פסוקים דבקים עם הקרוב להם כמו ואם שלש אלה, ואף לאמתך תעשה כן.

צט) מַאֲוִיבִים מְנַהֵן (ההלים ס"ח), אמר הגאון כמו מנהן, ור"א אמר כי הוא כמו סמנו והנכון שהמלה זרה כי אין טעם לדברי ר' אדונים, ואולי היא מורכבת כמו עדנה את אשר ערן והטעם מבל אויב שתבקש, הוא בידך, גם רחוק. —

ק) פְּתַעַר מְלוּמֵשׁ עֵשָׂה רְמִיָּה (תהלים נ"ב), כורת ומעות כך אמר ר' אדונים על הגאון — וזה לא יתכן — רק פי הכתוב שעושה רמיה ידמה לתער מלומש.

קא) יִבְהַגְנֵי עַל־מֹת (ההלים ס"ח), אמר הגאון ישיבנו לימי עולמנו וככה פירש ר' משה הכהן ספרדי, ור"א פי' מגזרת נעלם, ויקומו טוענים עליו שלא תמצא זאת הגזרה במגרעת והראיתי להם עלמנו למאור פניך, ואמרו כי פי' עונות עלומינו ולא דברו נכונה מהיות אחריו למאור פניך הרבק עם דבר נעלם ולדעתי פי' עלמות מגזרת עולם, והטעם הוא אלהינו עולם ועד. העומד לעולם הוא יהיה המנהיג שלנו ואין מענה מחסרון הלמ"ד כי העד ה' מלך עולם ועד. אמרתי עולם חסד יבנה שפי' אינו כאשר חשבו רובי המפרשים, ואם יוסיף לפעון איך ידבר עלמות מגזרת עולם אין חימה כי אמר לעילום וחכמינו ז"ל עולמית.

קב) אוּ הִנֵּסָה אֱלֹהִים (דברים ד'), אמר הגאון שהוא קדש והעד הנסה בעבור שיש לו היכולת כי מה טעם לאמר היש אל שיעשה ככה רק הטעם שהשם עשה בעבורם מה שלא עשה עם גוי בעולם.

קג) לֹא אֲמוֹן בָּם (דברים ל"ב), אמר הגאון אמונה, ויאמר ר"א שהוא תואר והטעם לשון יחיד כמו פסו אמונים, אמונים

אמונים נוצר ה', ואני אומר ששניהם נכונים כי מצאנו שומר אמונים שם ולא תואר, וה"א אמן בלי ספק. —

קד) מִשְׁתַּחֲוִיֹתָם (יחזקאל ח'), נכון היות המלה מורכבת מפועל עבר ומפועל הוה והמעם משתחווים עם השתחוויתם כמו יוֹשֶׁבֶת בַּלְבָּנוֹן מְקוֹנְנֵת בְּאֶרְזִים. —

קה) הָעִיר הַזֹּאת הַנְּשָׂרָף בְּאֵשׁ (ירמיה ל"ח), לדעת בן קריש התי' שלא לנוכח כמו באור תשרף, ואין צורך, רק התי' לנוכח והמעם שתסבב שרפחה וכאלו אותה תשרף אותה השליכה אל היוצר לבן קריש שחצר מלת בית, וכשיאמר אל היוצר כאלו אמר אל בית היוצר. —

קו) וְהִצְרוּתִי לָהֶם לְמַעַן יִמְצְאוּ (ירמיה ז'), אמר כי פ'י הכתוב שהשם יבוא עליהם רבים ויצר להם ויהיו נחברים במקום אחר למען ימצאו אותם הקולעים.

קז) עַת נִשְׁפָּרַת מִיָּמִים (יחזקאל כ"ז), אמר שנכון היות נשפרת הדבר עמה והנכון שתחסר מלת היתה.

קח) וְשׂוֹר בְּהִמּוֹת יְחִיתָן (חבקוק ב'), אמר כמו יחיתך כי הדבר עמו, ואני אומר שתחסר מלת מחשבותיך הדומה לה.

קט) וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֵל יִבְגֹד (מלאכי ב'), [א' ר"א] ראוי היותו תבגודו. וזאת מעות גדולה, כי היא שב למלת ברוחכם שימצא לשון זכר ונקבה.

קי) וְיָסֵם יְדָבָר עִמָּנוּ (הושע י"ב), אמר ר"א כמו עמו, ולא יתכן שיוסיף הנביא, אלא שהתנבא על ירבעם בן יואש בבית אל, ושב ותתנבא עליו הושע בן בארי ובעבור שניהם אמר כי המלאך

המלאך מצא יעקב בבית אל בשוכו מחרן ויברך אותו ועוד נשאר כח למקום ושם ידבר עמנו .

קיא) אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת (מיכה ז') , אמר ר"א כמו הראנו ולא אמר מאומה ופי' יאמר לישראל השומעים דבריו של נביא טארץ מצרים אראה בניך נפלאות וזה לשון קצר .

קיב) בְּמִצּוֹלוֹת יָם פָּה רַבְּתָאֲתָם (מיכה ז') , אמר ר' אדונים הנכון כל חטאתנו ונכון היא כמשמעו והמ' בעבור שאמר בתחלה לשארית נחלתו , ואם טען טוען הלא קרוב אליו ישוב ירחמנו , הראנו לו תבלעמו ארץ וקרוב אליו מי כמוך באלים ורבים ככה .

קיג) אִם לֹא נִכְחַד קִימְנוּ (איוב כ"ב) , אמר ר' אדונים קומתם ואינו פעל עבר וראוי היה להדגיש כמו דייגים וכבר פי' בספר .

קיד) אִשָּׁה יִרְאֵת יְיָ הִיא תִתְהַלֵּל (משלי ל"א) , הוא חסר כמו הנמצא ביה ה' .

קטו) כִּי יִבְשׁוּ מַאֲלִים (ישעיה ב') , אמר ר' אדונים הנכון תבושו ולדעתי תחסר מלת בניכם .

קטז) וְאֵלִים כָּלֵם תִּשְׁוּבוּ (איוב י"ז) , אמר ר' אדונים כמו כלכם ואין הטעם כך אלא אהם ואחרים . —

קיז) זְרוּעֵם לִבְקָרִים (ישעיה ל"ב) , אמר ר"א הנכון זרוענו ולפי דעתי זרוע המקוים .

קיח) כָּל קְדוֹשִׁים עִמָּךְ (זכריה י"ד) , אמר ר"א עמו ולדעתי התנבא לנוכח ירושלים ככהוב למעלה וחלק שללך .

קי"ט) פְּקוּחַ אֲזוּזִים וְלֹא יִשְׁמַע (ישעיה ט"ב), אמר ר' אדונים הנכון השמע ולפי דעתי לא ישמע השומע וכמותו: ויאמר ליוסף. —

קכ) וְכָל פְּתָף מְרוּטָה (יחזקאל כ"ט), אמר ר' אדונים כמו כנף, וזאת טעות גדולה, גם טעה בפי' כתפות חוברות ובמלת יעמו פלשחים וכבר פי'. —

קכ"א) וְאִם לֹא יִנָּאל הַגִּידָה לִי (רות ד'), אמר ר"א הנכון תגאל ולפי דעתי אין צורך כי בן פי' ואם לא ינאל נואל אותה אדע כי אין זולתך לגאול ואהיה אחריך. —

קכ"ב) הַגִּנִּי יוֹסִיף (ישעיה כ"ט), אמר ר' אדונים הנכון אוסיף, ולפי דעתי הוא מבנין הקל מגזרת ויספתי ליסרה ובמשקלו אהה תומך גורלי.

קכ"ג) מִפְּעֻמְדָּה יִהְיֶה (ישעיה כ"ב), אמר ר"א כמו אהרסך ואין צורך כי תחזור לאויב או להורס.

קכ"ד) הֲלִכְהָ הִיא וְהַגִּנִּי שָׁם (תושע ג'), לפי דעתי היה ג'וסף וכמותו רבים.

קכ"ה) בִּי יָסִיר אֶת בְּנֵהָ (דברים ז'), לשון יחיד ורוב מקראות מלאים ממנו כי המדבר פעם ידבר עם הפרטים ופעם בדרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור רק אניך הראשון חטא אינו על ירבעם בן נבט שהמליכו ישראל ולא על פי ה'.

קכ"ו) — וְאִשֶׁר הוֹכִיד כִּי אֱלֹהִים קְדוּשִׁים כְּמוֹ קְדוּשִׁים, לא אמר מאומה כי למה פחד ממלת קדושים ושכח אלהים והאמת שכל מעשה ה' על ידי מלאכיו על בן פעם יקרא בלשון יחיד ופעם בלשון

בלשון רבים והשם הנקרא הוא לשון רבים ואסור לאומרו בלשון יחיד ואין ספר זה מוכן לדבר על סוד שם הנכבד והנורא כי עמוק הוא.

קבו (יבא אלי אנשים) (יחוקאל י"ד), על הגדול שבהם אמר כמו ויצאו עד חברון רמו לכלב לבדו.

קכה (ואד אדמת ישראל לא יבאו קצת כה אלי (?) ניאמר עד (שמואל י"ב), הנכון ששאל המלך ענה ואמר עד.

קכז (יקראו) (ישעיה ל"ז), נכון הוא שלקח חוקיהם הספרים שהיו רבים והא' שהיה בו רוב הדברים פרושו לפני ה'.

קק עמל הפסילים הניגענו (קהלת י'), לפי דעתי תיגע כל אחד ואחד אשר לא ידע וכמוהו בנות צעדה עלי שור, על בניה כי איננו, ונגנינותי ננגן, וקבל היהודים.

קלא יהי אהריתו להכרית (תהלים ק"ט), הרבה ידברו לנקבה כמו לזכר וכמוהו כי יהיה נערה בתולה.

קלב לזם עברות יוכלו (איוב כ"א). כולם התוציא מורות בעתו פרשתיו סמך כל אחד.

קלג — ובמלת יחזו פנימו (תהלים י"ח), אין צורך כי הוא לשון רבים כמו נעשה אדם בצלמנו.

קלד ועלתה כאור (עמוס ח'), יתכן היותו כמשמעו או אם הוא חסר י' אין תימה כי אותיות המשך ימצאו נוספים ונעדרים וככה לא יהל שב ערבי, מקרני רמים, כי על יום טוב בנו.

קלה ועשה אח (יחוקאל י"ח), יתכן היותו כמשמעו, והמעם איזה מהם תהיה, ולהיות אחד אינו נכון, כי איך יהיה אחד

אחד מאח, ודרך המתרגם אינה בדרך פשט.

קלו — ואתמה על ר' אדונים איך יתכן היות על דל שפתי כמעט דלתי, ואם הוא מגזרת דלתי יהיה ב' שרשים, כי המעם יוכיח שהוא שורש או שניהם מעלומי הלמ"ד, ובא' הת' תחת הה"א כמו שפתי, ע"כ באה המלה מלעיל כמשפט תפארה תפארת. אשה אשת, כי מצאנוהו במקום מוכרת, נפל אשת אין הפרש בין סמוך ובין מוכרת.

קלוז שרערת (שמות כ"ח), נכפל הרי"ש, כי שרשרת גדלות הוא השורש הפך דברי ר' אדונים.

קלח סימפניא (דניאל ד'), מלה ארמית ואין צורך להוכיחה.

קלט למדת המלך (ר"ה א' כ"ב), אמר ר' אדונים ומנדה בלו והלך, יתכן פי' רק אין למדת המלך חסר נו"ן, תדע שיאמר בלשון ארמי תנדה.

קמ גא מאור (ישעיה כ"ה), חסר ה' מלמ"ד הפעל הגעלם כמו צו לצו.

קמא בלבית אש (שמות ב'), אמר ר' אדונים כמו להבת אש ואינו נכון כי לא יעדר הה"א כ"א בסוף המלה שדומה לאל"ף המשך, א"כ אין פירש כ"א בלב אש, ואין מענה למה לא נקדים וזכר האש כי לא יזיק בעבור שנפת"ח הלמ"ד שמשקלי השמות משתנים אין קץ להם, וכמו וכגנה אשר מים אין לה.

קמב צר ואור (ישעיה ו'), גם זאת פעות גדולה ביד ר' אדונים שפירש צוהר, ואינו ה"א כמשפטו, והמעם ואויב יראה והאור

זהאור שחשך בהריסת המדינה ראה מעוף צוקה.

קמנ (קָמַנ) כָּלָה בְּבֵית (שמואל ב' י"א), הם ב' שרשים א' גם ה' בסוף התיבה כמו לא יכלה ממך לא הכלה רחמך.

קמד (קָמַד) הֵן תָּוִי (איוב ז'), הנכון תו, והמעם שאלתי ובקשתי כי אלו כדברי ר' אדונים [נ] היה תותי ולא תוי.

קמה סוּתָה (בראשית מ"ט), כבר כ"י שהם ב' שרשים מגזרת סוּתָה מסוה.

קמו לָבִיא (ישעיה כ"א), פתו"ח הלמ"ד על ה' בנין הנוסף, כמו לשמיד, ולנפיל ירך, שאותיות המשך ימצאו נעדרים.

קמוז עֲקְרוּ שׁוֹר (בראשית מ"ט), אמר ר' אדונים שפ"י הגאון חומה, ולשקול הדעת פירש שור ממש ולדעתי פ"י הגאון נכון שהיתה שכם מוקפת חומה, ואם אמר האומר למה אינו בשור"ק כמו עלי שור? נשיב כי החול"ם והשור"ק יתחלפו בפעלים ובשמות.

קמה יוֹנָת אֱלִים (תהלים נ"ו), אמר ר"א שהגאון פ"י מגזרת לא תונו והיא לא פירש בו טאוּמָה והנכון מטעם חול"ם שהיא יונה ממש.

קממ בְּעֵים רֹחוֹ (ישעיה י"ח), אמר הגאון שיכוך, ומאחר שבמלה זו יפרש המפרש כרצונו אין להשיב על הגאון.

קנ וּבְסִילֵיהֶם (ישעיה י"ג), פ"י הגאון מולות ור"א מחשה. ולפי דעתי הם כוכבים שהם בשני הסדינים ע"כ נקרא הא' אדום, הורני הנמלים, ומעם ובסיליהם קרוב לגזרת על הכסלים. חמנים

קנא (חַמְנִים) (איוב כ"ז), פִּי הַנְּאוּן אֵלּוּל וְנִרְאָה שֶׁלֹּא יִשָּׂר
פִּירוּשׁוֹ לר"א, זִידוּעַ כִּי הוּא מְגוּרַת חֵמָה;

קנב (מְכַוֵּשׁ מִבְּמָם) (ישעיה כ'), אִמֵּר ר"א שֶׁהַנְּאוּן אִמֵּר
שֶׁהוּא כִּמְשַׁמְעוֹ, וְהַטַּעַם שֶׁהָיוּ מְבִיטִים אֵלָיו, וְאוּלַי הַנְּאוּן חָפֵשׁ דֶּרֶךְ
הַטַּעַם, אִמְנֵם לֹא יַחֲסֵר הַמְּלָה שְׂאִינוֹ מְאוֹתוֹת הַמֶּשֶׁךְ, וְמִי שֶׁמְכַוֵּשׁ
אֵלָיו מְכַחֵחוֹ עֲלָיו.

קנב (אֶפְאִיָּהֶם) (דברים ל"ב), אִמֵּר הַנְּאוּן לְשׁוֹן אִפִּי וַיֹּאמֶר
ר"א מְגוּרַת פֶּאֶה; וְהַנְּכוּן שֶׁהַמְּלָה יִתִּירָה. אֶעֱפִי שְׂפִי ר"א גַּם הוּא
נְכוּן.

קנר (הִלְוִי גֵיז) (ישעיה כ"ה), פִּי הַנְּאוּן הַמְּתַמִּידִים עַל
דֵּיין וְנִהְלְמוֹ לוֹ, כִּמוֹ וְהַלְמָה סִיסְרָא וַיִּפֶּה פִּירֵשׁ.

קנה (בְּשׂוֹבָה וְנַחַת) (ישעיה ל'), אִמֵּר הַנְּאוּן בְּתִשׁוּבָה
וְהֵאֵמַת שֶׁהוּא בִּהְשַׁקֵּט וְכִמוֹ שׁוֹבָה ה', וְכִמוֹ אִם יִשׁוּב וְלֹא יִשׁוּב
זֶה פִּי הִיפְלוּ וְלֹא יִקוּמוּ, הִיחַשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּפְלוּ וְלֹא יִקוּמוּ אִם
יִשׁוּבוּ אֵלָיו וְלֹא יִשְׁקְמוּ בְּמִקּוּמָם, וְכִמוֹ אִם תִּשׁוּב אֵלָי תִּשׁוּב, וְהַעֲד
שְׂאִמֵּר בְּסוּף, וְלֹא תִגּוֹר, וְעַמְּמוֹ כְּפֹל.

קנן—וַאֲמַר הַנְּאוּן שִׁוִּיִּד פְּסוּקִים הֵם זִוְגוֹת; וַאֲמַר ר'
אֲדוֹנִים שֶׁדְּבָרָיו אֵמֶת בְּלַחֵי שְׁנֵי פְּסוּקִים שְׂאִינֵם סְמוּכִים. וְאֵנִי אֹמֵר
שֶׁסֶמֶךְ הַנְּאוּן עַל אֶחָד מֵהַקְּדֻמוֹנִים וְכִבֵּר פִּי הַיּוֹיֵד שְׂאִינֵם סְמוּכִים,
וְקִשָּׁה שֶׁכֹּלֵם: ה' הַטּוֹב יִכְפֹּר בְּעַד, פִּי בִּסְ הַמְּאוֹנִים.

קנו (זָכַרְדַּת הַיַּעַר) (ישעיה ל"ב), אִמֵּר הַנְּאוּן וּבַעַת
הַבֶּרֶד תִּבְרַד וּבַעַת הַחוּם תִּחוּם, וְר"א לֹא פִּי בּוֹ מְאוּמָה וְהַנְּכוּן
שֶׁה' יִבְרַד כִּי פֶּעַל עֵבֶר הוּא, ע"כ הַד' פְּתוּחַ כִּמְשַׁפֵּט, וְטַעַם בְּרַדַּת
הַיַּעַר בְּמוֹרֵד הַיַּעַר וְלֹא בְּמִקְוֵם יִשׁוּב.

כְּנִלוֹתֶךָ

קנח (בְּנִלּוֹתָהּ (ישעיה ל"ג), אמר הגאון מלשון ליאות, אולם פי' על טעם דבר כי מדקדוק הלשון לא יתכן, ונכון שהוא כמו כהתייחס שהוא כפול כמשפט, וי"א שכמוהו יטה לארץ מנלם, והטעם כמעט רחוק.

קנט (בְּחִיל כְּבֹד (מלכים ח' י"א), אמר הגאון שהוא כמו בחילי, ואעפ"י שבא כמו סמך נכון שסמך למלה חסרה, והטעם בחיל גוי כך וכך, והיה כבד, וכן כיון הטוב, כיון מקום פלוני הטוב, וכן שומר מה מלל. הטעם אם מליל שלישי או תשיעי לחודש בליל שודר ער מואב כמו בליל פלוני.

קב (הַמֶּלֶךְ הָאֲשׁוּר (ישעיה י"א), אמר הגאון כמו ארון הברית, ולפי דעתי הוא דרך קצרה המלך מלך אשור, הארון ארון הברית העם המלחמה העם עם המלחמה, הנבואה עורך הנביא הנבואה נבואת עורך הנביא, האוהלה שרה אבו האוהל אוהל שרה, ורבים ככה.

קסא (וְשִׁאֲנָנָהּ (ישעיה ל"ז), אמר הגאון כי הנו"ן נוסף, והטעם כמו שאונך ור"א החריש, ופי' הגאון נכון הוא, כי לא יכול מפרש לומר דבר אחר בעבור עלה באוני. ולפי דעתי דבוק למעלה, והטעם יען התרגום אלי והתרגו שאנך.

קסב (כאן ולהבא חסר בכ"י), אמר הגאון שאין לו חבר, ופי' מקומו או חמתו, וכל המפרשים ור"א פירשו בעיניו והקוראים ספרו יחשבו כי ידע לו חבר אולי הוא כמו עד כי יבוא שילה ושרת עצמו ואחר עמו, כמו נוכירה דודיך מיון וב' באל שדי, וככה פי' כיולדה אפעא אשאג.

אמר אברהם המחבר : זה ספר התשובות שהשיב ר' אדונים מצאתיו בארץ מצרים, והיו בו מעיות סופר הרבה. כי מנהג מחברינו במקומות האלה, שלא יברקו ס' הנכתב מהספר והנהג הסופר הראשון מעה, ויוסיף השני על חמאת הראשון פשע. עד שלא יוכל אדם להנצל משובשי הספר. והשם השוכן עד לבדו ישא עון כלנו כרוב רחמיו. גם ההעתק שהועתק ממנו זה הספר היה מימים רבים ישן נושן ולא מתבארים אותיותיו. והנייר חתוך, והכתיבה משובשת. והרבה טרחתי לתקן ולא תקנתי אחת מני אלף, ולו היו מגיהי ספרים בלשכת הגזית הרבה טרחם ושכרם: **מאוד.**

